

НАПРЯМИ КООРДИНАЦІЇ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ ТА ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАТУСІ ПІДВИЩЕНОГО ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

DIRECTIONS OF COORDINATION OF THE CAPABILITIES OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF UKRAINE AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN COUNTERING THE ACTIVITIES OF CRIMINAL COMMUNITIES AND PERSONS UNDER THE STATUS OF INCREASED CRIMINAL INFLUENCE

Піщик В.С., ад'юнкт кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Стаття присвячена характеристиці напрямів координації можливостей правоохоронних органів України та міжнародний досвід щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. Стверджується, що зазначеними напрямками є: – формування стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення оперативного-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; – взаємодія правоохоронних органів України щодо оперативного-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; – міжнародне співробітництво з питань нейтралізації впливу «злочинського» співтовариства (використання іноземного досвіду). Доводиться думка дослідників, про те що стосується міжнародного досвіду, то його потрібно не тільки вивчати, а й вдало адаптувати до вітчизняних умов. Щодо обміну інформацією між вітчизняними правоохоронними органами та Європейською поліцейською спільнотою, то такий обмін повинен бути двостороннім, із забезпеченням усіх умов зберігання таємності, в питаннях, які стосуються здійснення оперативного-розшукової діяльності.

Підсумовано, що для підвищення можливостей правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу необхідно, по-перше: забезпечити відновлення належної координації та взаємодії між різними органами та підрозділами, які наділені повноваженнями щодо боротьби з організованою злочинністю, так в системі Національної поліції України, передбачити підпорядкування всіх територіальних підрозділів керівникам місцевих органів Національної поліції, ліквідувавши принцип безпосереднього підпорядкування деяких із них департаментам в центральному апараті Національної поліції, по-друге: повернути підрозділам, що здійснюють оперативного-розшукову діяльність право проводити за власною ініціативою оперативного-розшукові заходи з метою «розкриття» вже вчинених і зареєстрованих в Єдиному реєстрі досудових розслідувань тяжких та особливо тяжких злочинів, зокрема «за гарячими слідами», та законодавчо забезпечити закріплення допустимості даних і відомостей як доказів, одержаних під час проведення оперативного-розшукових заходів, в рамках оперативного-розшукового супроводження розслідування відповідних кримінальних проваджень.

Ключові слова: організована злочинність, організовані злочинні формування, оперативна розробка, лідери організованих злочинних формувань, особи з підвищеним злочинним впливом, рівні протистояння організованій злочинності, джерела інформації, документування злочинної діяльності.

The article is devoted to the characteristics of the areas of coordination of the capabilities of law enforcement agencies of Ukraine and international experience in countering the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence. It is claimed that the specified directions are: – formation of strategic decisions aimed at ensuring operational and investigative countermeasures against the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence; – interaction of law enforcement agencies of Ukraine regarding operational and investigative countermeasures against the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence; – international cooperation on neutralizing the influence of the «thief» community (use of foreign experience). The opinion of the researchers is proven, that as far as international experience is concerned, it should not only be studied, but also successfully adapted to domestic conditions. As for the exchange of information between domestic law enforcement agencies and the European Police Community, such an exchange should be bilateral, with the provision of all conditions of secrecy, in matters related to the implementation of operational and investigative activities.

It was concluded that in order to increase the capabilities of law enforcement agencies of Ukraine in countering the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence, it is necessary, first of all: to ensure the restoration of proper coordination and interaction between various bodies and units that are empowered to fight organized crime, so in the system of the National Police of Ukraine, provide for the subordination of all territorial units to the heads of local bodies of the National Police, eliminating the principle of direct subordination of some of them to departments in the central apparatus of the National Police, secondly: to give back to units that carry out operational and investigative activities the right to carry out operational and investigative activities on their own initiative with the aim of «disclosing» already committed and registered in the Unified Register of pre-trial investigations of serious and especially serious crimes, in particular «on hot tracks», and legislatively ensure the establishment of admissibility of data and information as evidence, obtained during operative and investigative measures, within the framework of operative and investigative support of the investigation of relevant criminal proceedings.

Key words: organized crime, organized criminal formations, operational development, leaders of organized criminal formations, persons with increased criminal influence, levels of opposition to organized crime, sources of information, documentation of criminal activity.

Характеризуючи напрями координації можливостей правоохоронних органів України та міжнародний досвід щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу необхідно зазначити, що за 2021 рік в Україні було зареєстровано кримінальних правопорушень за ст. 255-1 КК України – 125, з них кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру – 98, що склало майже 3% від загальної кількості вчинених криміналь-

них правопорушень проти громадської безпеки (6488) та майже 52 % від загальної кількості всіх вчинених злочинів щодо діяльності злочинних організацій (ст.ст. 255, 255-2, 255-3, 256 КК України). Також, можемо зазначити, що кількість вчинених кримінальних правопорушень за ст. 255-1 КК України склала – 124, а за ст. 255 КК обліковано всього – 173 злочини. За 2022 рік кількість вчинених злочинів за ст. 255-1 КК України становить – 150, натомість у той же період у 2021 році кількість облікова-

них кримінальних правопорушень за цією статтею становила – 115. За 2023 рік кількість вчинених злочинів за ст. 255-1 КК України становить – 179 [1]. Попередньо можемо зробити висновок про те, що положення Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за встановлення та поширення злочинного впливу серед статистичних показників займають приблизно у середньому більше ніж половину від всіх вчинених кримінальних правопорушень щодо злочинних організацій та вимагають від правоохоронних органів відповідних дієвих рішень та здійснення комплексних дій щодо зниження вчинення зазначених кримінальних правопорушень.

Проведене опитування практичних працівників підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції показало, що 73 % респондентів вказують на те що напрямами координації можливостей правоохоронних органів України та міжнародний досвід щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу доцільно розглянути наступні: – формування стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; – взаємодія правоохоронних органів України щодо оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; – міжнародне співробітництво з питань нейтралізації впливу «злочинського» співтовариства (використання іноземного досвіду).

Щодо напряму формування стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. Вказаний напрям знайшов своє рішення у розпорядженні Кабінету міністрів України щодо затвердженого ним «Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю» [3]. У вказаному документі акцентовано увагу на виконанні поставлених завдань, а саме: – удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю; – формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю; – запровадження механізмів координації та взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю; – запобігання організованій злочинності та боротьба із злочинними організаціями у сферах із високим ризиком її прояву; – інформаційно-аналітичне, наукове та кадрове забезпечення державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю; – залучення громадськості до активної участі в боротьбі з організованою злочинністю; – міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Серед перелічених завдань, стосовно забезпечення оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу викликає зацікавленість завдання щодо запобігання організованій злочинності та боротьби із злочинними організаціями у сферах із високим ризиком її прояву. Законодавцем це завдання планується вирішити через наступні заходи: – розроблення та вжиття заходів щодо системної протидії організованій злочинності та «тінізації» економіки на основі консолідації зусиль відповідних державних органів; – розроблення та вжиття заходів щодо виявлення та недопущення зв'язків між організованими злочинними угрупованнями та особами, які сприяють терористичній діяльності, підриву суверенітету та територіальної цілісності України; – організація проведення моніторингу випадків протиправного заволодіння майном суб'єктів господарювання за участю організованих злочинних угруповань; – розроблення та вжиття заходів щодо виявлення та припинення функціонування

джерел доходів, отриманих організованими злочинними угрупованнями; – розроблення та вжиття заходів щодо посилення спроможності державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю; – розроблення та вжиття заходів до забезпечення припинення діяльності організованих злочинних угруповань, які становлять загрозу для національної безпеки, та позбавлення їх можливості використовувати кошти, одержані злочинним шляхом; – розроблення та вжиття заходів до виявлення, аналізу та розслідування фактів «тіньового» виведення капіталів з України до офшорних зон і країн, банківська система яких не сприяє діяльності правоохоронних органів.

У цілому побудована площина завдань та практичних заходів щодо їх виконання створює уявлення сталого реформування боротьби з організованою злочинністю. Але ж необхідно торкнутись й проблемних аспектів реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю.

Так, на думку Литвиненка В.І., найважливою проблемою Стратегії боротьби з організованою злочинністю є питання взаємодії суб'єктів боротьби з організованою злочинністю України між собою та їх взаємодія з міжнародною спільнотою. Автором вказується, що прийнята до виконання програма «СОСТА Україна», передбачає обмін оперативною інформацією між суб'єктами боротьби з організованою злочинністю України при відсутності дієвих механізмів, що на практиці унеможлиблює їх виконання [4].

Як рекомендації щодо покращення Литвиненком В.І. зазначено, що Стратегія боротьби з організованою злочинністю повинна бути реальним документом, який вказує шлях до реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, при її розробці повинен бути врахований вдалий вітчизняний досвід, який було накопичено з 1993 по 2015 рік – за час існування ГУБОЗ МВС України, досвід діяльності підрозділів «К» СБ України тощо. Також акцентовано, що стосується міжнародного досвіду, то його потрібно не тільки вивчати, а й вдало адаптувати до вітчизняних умов. Щодо обміну інформацією між вітчизняними правоохоронними органами та Європейською поліцейською спільнотою, то такий обмін повинен бути двостороннім, із забезпеченням усіх умов зберігання таємності, в питаннях, які стосуються здійснення оперативно-розшукової діяльності [4].

Щодо напряму взаємодії правоохоронних органів України щодо оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу пропонується почати з визначення взаємодії як дефініції.

Окремими дослідниками, взаємодія в оперативно-розшуковій діяльності розглядається як урегульована діючим законодавством, нормативно-правовими актами та узгоджена за метою й завданнями, місцем і часом, спільна діяльність двох та більше підрозділів (працівників), які не підпорядковані по службі, щодо концентрації сил, засобів і здійснення таких спільних заходів, вибір таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, з найменшими їх затратами [4, с. 16]).

Провідними фахівцями звертається увага на окремі проблемні питання в практичній діяльності структурних підрозділів Національної поліції України, які протидіють організованій злочинності, серед яких наступні [5]: – організаційно-правові труднощі доступу до низки інформаційно-аналітичних і пошукових систем державних органів, що унеможлиблює ефективне виконання спеціальних завдань й аналіз отриманої інформації; – відсутність єдиного алгоритму документального забезпечення організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів у порядку ст. 272 Кримі-

нального процесуального кодексу України щодо забезпечення безпеки особи під час конфіденційного співробітництва та легалізації відомостей, даних, речей, отриманих під час виконання спеціального завдання, з метою їх подальшого використання як доказової бази під час кримінального провадження та розгляду в суді (допит особи в суді як свідка, яку залучено для виконання спеціального завдання); – не налагодження в більшості областей взаємодії органів прокуратури та суду з підрозділами кримінальної поліції під час документування злочинів, учинених організованими групами та злочинними організаціями, унаслідок чого судові засідання за кримінальними провадженнями цієї категорії тривають роками; – низький фаховий рівень співробітників нижчої та середньої ланок правоохоронних органів, а також суттєві недоліки в організації оперативно-розшукової діяльності. Професійна підготовка співробітників правоохоронних органів не цілком відповідає вимогам часу, серед них переважають молоді фахівці, які не мають необхідного досвіду, якісної кваліфікованої вищої освіти [7].

Щодо напрямку міжнародного співробітництва з питань нейтралізації впливу «злочинського» співтовариства (використання іноземного досвіду) за останні кілька років вченими, які займаються питаннями протидії організованій злочинності підготовлено цілий масив монографій та наукових статей, що пов'язано зі змінами у кримінальному законодавстві щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. Кожна із зазначених праць має наукові здобутки щодо покращення діяльності правоохоронних органів у протидії організованій злочинності, на жаль в рамках цієї роботи комплексно розглянути весь масив робіт не можливо, тому зупинимось на окремих найбільш цікавих аспектах [4–10].

Дуже цікавою є робота Толкач А.М. щодо міжнародного досвіду кримінально-правової боротьби з організованою злочинністю. Автором глибиною проаналізовано міжнародний досвід боротьби з організованою злочинністю в таких країнах, як Великобританія, Італія, Нідерланди,

США, Хорватія та Польща. Дослідником доведено, що на міжнародному рівні організована злочинність створює пряму загрозу національній безпеці будь-якої держави й нині є глобальною проблемою, вирішення якої потребує спільних зусиль усіх країн світу. Також Толкач А.М. дійшов висновку, що найуспішнішою країною в окресленій сфері є Італія. У цій країні для протидії організованій злочинності створено надзвичайне законодавство, норми якого є доволі жорсткими стосовно боротьби з мафіозними організаціями, на державному рівні створена єдина система кримінально-правових, кримінально-процесуальних, адміністративних засобів у сфері протидії організованій злочинності й високий рівень координації між органами кримінальної юстиції та судовою гілкою влади [10, с. 163–165].

Як підсумок вищевикладеному, доцільно зазначити що для підвищення можливостей правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу необхідно, по-перше: забезпечити відновлення належної координації та взаємодії між різними органами та підрозділами, які наділені повноваженнями щодо боротьби з організованою злочинністю, так в системі Національної поліції України, передбачити підпорядкування всіх територіальних підрозділів керівникам місцевих органів Національної поліції, ліквідувавши принцип безпосереднього підпорядкування деяких із них департаментам в центральному апараті Національної поліції, по-друге: повернути підрозділам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність право проводити за власною ініціативою оперативно-розшукові заходи з метою «розкриття» вже вчинених і зареєстрованих в Єдиному реєстрі досудових розслідувань тяжких та особливо тяжких злочинів, зокрема «за гарячими слідами», та законодавчо забезпечити закріплення допустимості даних і відомостей як доказів, одержаних під час проведення оперативно-розшукових заходів, в рамках оперативно-розшукового супроводження розслідування відповідних кримінальних проваджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування Офіс Генерального прокурора України URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
2. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р Київ.
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р Київ.
4. Литвиненко В.І. Проблеми реалізації стратегії боротьби з організованою злочинністю на сучасному етапі <https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/118-Lytvynenko.pdf>.
5. Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник / уклад. С.В. Албул. Одеса : Астропринт, 2017. 132 с. (с. 16) URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6ca66f70-598c-44d1-b57c-d2859ab4ea6e/content>.
6. Крамаренко Ю. М., Скок О. С., Шевченко Т. В., Хашев В. Г. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні та закордоном : монограф. / Ю. М. Крамаренко, О. С. Скок, Т. В. Шевченко, В. Г. Хашев. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 216 с.
7. Севрук В.Г. Взаємодія оперативних підрозділів з іншими органами Національної поліції України під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі URL :<http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2021/19/24.pdf>.
8. Бусол О.Ю. Організована злочинність в Україні: стан і проблеми реалізації державної політики у сфері протидії цьому явищу <https://elar.naiuu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/c3b7f020-09b1-4a41-841e-2e5e87845bfff/content>.
9. Малюк В.В. Форми оперативної значимої поведінки осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі злочинних спільнот URL: <file:///C:/Users/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C/Downloads/33-39.pdf>.
10. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.
11. Толкач А.М. Міжнародний досвід кримінально-правової боротьби з організованою злочинністю URL: http://www.lsej.org.ua/6_2021/46.pdf.